

1. Obiekt 163/1

DWÓR

2. Czas powstania

XVI w., przeb.
XVIII, XIX, XX w.

3. Miejscowość

WARDYŃ

4. Adres

Wardyń nr 17
nr kodu poczt. 73-201

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo gorzowskie

gmina

Choszczno pow. CHOSZCZENSKI

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Wardin

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo szczecińskie

powiat

Choszczno

8. Właściciel i jego adres

Gospodarstwo Rolne Skarbu Państwa
73-201 Wardyń

9. Użytkownik i jego adres

obiekt nieużytkowany

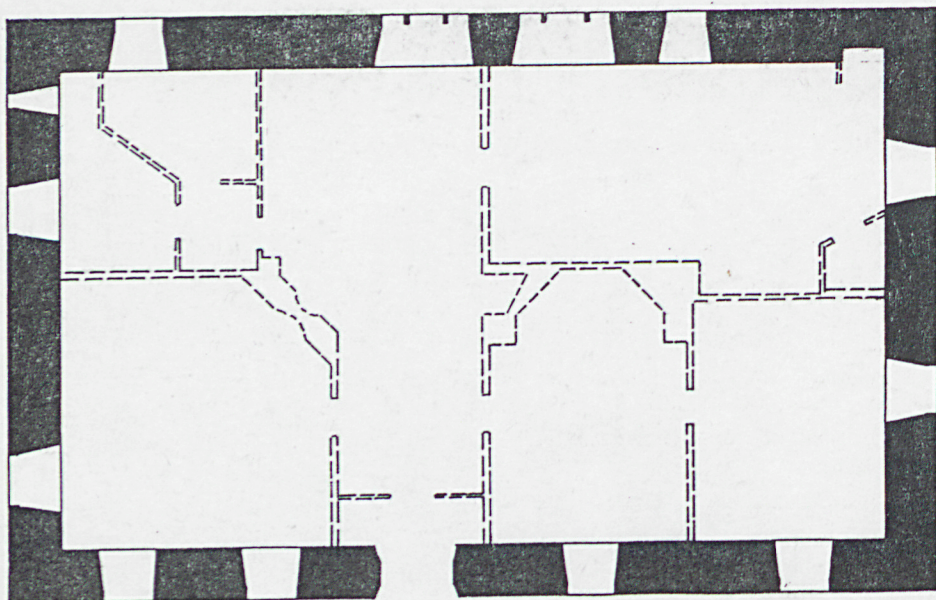
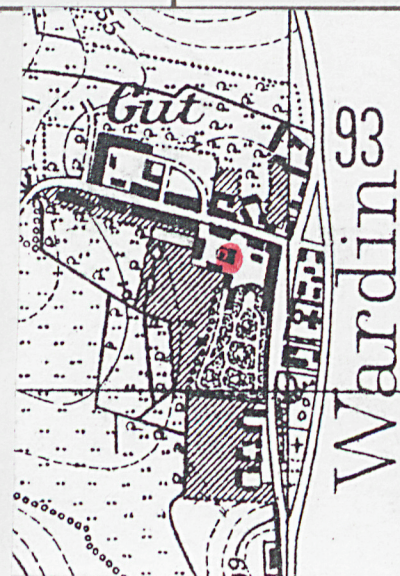
10. Rejestr zabytków

Nr 297

A-1801

data 1979r.

6.07.1974
13.12.1979

2455

1540

2 4 6 8

----- ściany zniszczone
w pożarze z 1992 r.

Orientacja

Wardyń jest średniej wielkości wsią sołecką, położoną w odległości ca 7 km na wschód od Choszczna, kilkaset metrów na południe od drogi Choszczno - Kalisz Pomorski. Pierwotny, owalnicowy układ ruralistyczny w pełni czytelny; oś kompozycyjna osady wytyczona w linii N - S, co jest odzwierciedleniem pierwotnej struktury sieci drożnej. Przekształcenia formy przestrzennej osady (rozwiniecie liniowe w kierunku północno-zachodnim) związane są z powstaniem i rozbudową zespołu folwarcznego, usytuowanego po zachodniej stronie wrzecionowatego nawsia.

Sytuacja

Inwentaryzowany dwór posadowiony jest na południowym krańcu zespołu folwarcznego, w odległości ca 70 m od drogi, obiegającej nawsie od strony zachodniej. Po południowej stronie dworu założony jest naturalistyczny park (w jego obrębie dominują wiązy górskie, kasztanowce zwyczajne, dęby szypułkowe i klony pospolite), na terenie którego wybudowano współcześnie kościół (pierwotna świątynia usytuowana była w obrębie nawsia). Od strony północno-zachodniej dwór styka się z budynkiem mieszkalnym. W zabudowie zespołu folwarcznego część XIX-wiecznych elementów została wyburzona, a część w zasadniczy sposób przebudowana (zdewaloryzowana).

Materiał, technika, konstrukcja

Posadowienie - materiał i konstrukcja ław fundamentowych obiektu nie rozpoznane (konieczne w tym zakresie są badania architektoniczne). Wyodrębniony architektonicznie cokół budynku (wysokość od 30 do 60 cm ponad poziom gruntu), pokryty - częściowo złuszczone tynkiem wapiennym - jest niejednorodny: częściowo murowany z kamieni polnych z domieszką tłuczni ceglano-łanego w spoinach, a częściowo z cegły ceramicznej.

Ściany obwodowe (grubość do 140 cm) i działowe - zachowane obecnie śladowo - o grubości od ca 15 do 35 cm wykazują ślady kilkukrotnych przemurówek i obmurówek. Materiał budowlany zróżnicowany; współwystępuje stara (rozmiarów jeszcze gotyckich) cegła ceramiczna, kamień polny i standardowa cegła ceramiczna; w spoinach i wypełnieniach liczny tłuczeń ceglany i otoczaki. W najstarszych zachowanych fragmentach obiektu - w tym w partii piwnic - cegła

Pierwsza - dość niejasna - wzmianka o Wardyniu pochodzi z XIII w. kiedy to osada należała do rycerza Wartysława. Księga ziemską margrabiego Ludwika z 1337 r. podaje, że ówczesny areał Wardynia liczył 54 łany; właścicielem wsi był rycerz Wigerus (zapewne lennik rodziny Wedlów). W w/w dokumencie wspomina się również o młynie na Wardynce. W końcu XIV w. wieś wchodziła w skład rozległych dóbr Wedlów (do 1405 r. wł. Godecke von Wedel). Na początku XV w. Wardyń stał się główną siedzibą zbojeckiego rodu von Beneckendorff; w rękach tej rodziny wieś pozostawała do lat 80-tych XVII w. W 4. ćwierci XVI w. majątek podzielony został na dwie części. W 1685 r. część "A" majątku zakupił ród von Schlavrendorf. W latach 30-tych XVIII w. cały majątek przejęła Dorota Sabina von Muhlheim; jednak już w 1742 roku sprzedała część "B" majątku Arndtowi Zygmuntowi Beneckendorffowi z prawem wykupu. W 1782 r. wieś przeszła w posiadanie Carla Dietharda (jego pierwszą żoną była córka Doroty Sabiny von Muhlheim - Wilhelmina Charlotta). Nowy właściciel dość szybko postawił na no-

<p>14. Kubatura</p> <p>ca 5060 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ca 1390 m² (do 1992 r.)</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>siedziba szlachecka</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>obiekt nieużytkowany, zrujnowany</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Remont kapitalny obiekt przeszedł w latach 1972-73.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Obiekt w stanie ruiny. Zachowane w ca 90 % są jedynie ściany obwodowe.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Obiekt w rejestrze zabytków woj. gorzowskiego, podlegający prawnej ochronie konserwatorskiej. Zaleca się zabezpieczenie ścian obiektu przed postępującym zniszczeniem i - bodaj prowizoryczne zadaszenie. W następnej kolejności należy przeprowadzić kompleksową rewaloryzację dworu, w oparciu o kompetentnie opracowany program prac, uwzględniający historyczne walory budynku.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Katasteramt Arnswalde Wardin nr 331, R. 1816, nr 332, R. 1828, nr 333 R. 1835, nr 459, R. 1876.

22. Biblioteka

H. Berghaus, Landbuch der Mark Brandenburg und der Mark grafthums Nieder-Lausitz in der Mitte des 19. Jh oder geographische-historische-statistische Beschreibung der Provinz Brandenburg, Bd. III, Brandenburg 1856.

Niekammer's Landwirtschaftliche Güter-Adressbücher, Bd. VII, Provinz Brandenburg, Leipzig 1929.

P. Schwartz, Der neumärkische Grossgrundbesitz im Jahre 1809, (W:) Die Neumark, Landsberg 1936.

M. Borkowska, Pałac w Wardyniu, gm. Choszczno, woj. gorzowskie. Dokumentacja historyczno-konserwatorska, Szczecin 1976/77 (maszynopis w zb. WKZ Gorzów Wlkp.)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Reprodukcja mapy topograficznej wsi z 1891 r. wg negatywu z Prac. Fot. PKZ S. A. Szczecin

24. Uwagi różne

Carta emul. A nr 349

25. Opracował

tekst mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr C. Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. mgr C. Nowakowski, BSiDK Sz-n, grudzień 1995 r.

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów WKZ Gorzów Wlkp.

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

Państwowe Służba Ochrony Zabytków
ODDZIAŁ JEJŃCZKI
ul. Jagiellończyka 8
66-413 Gorzów Wlkp.
tel./fax 236-12, 75-295

Wojewódzki Konserwator Zabytków
mgr Władysław Czerstowski
196/05/06

27. Załączniki

3 wkładki szczegółowe

1. Miejscowość W A R D Y Ń	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) DWÓR	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub uzupełnienia) tekst, sytuacja, fotografie
-------------------------------	--	--

c. d. rubr. nr 12 - gi zadłużony majątek; sytuację gospodarczą pogorszyła dopiero kontrybucja nałożona na dobra wardyńskie w 1806 r. przez wojska napoleońskie. Po śmierci Carla Dietharda majątkiem zarządzały jego córki : początkowo Juliana von der Marwitz, a następnie Zofia von Albedyll. W latach 1826 - 1828 w Wardyniu przeprowadzono reorganizację administracji i masowo uwłaszczone chłopów. W okresie tym we wsi działała szkoła, młyn wodny i kuźnia; na ludność osady składało się 11 rodzin chłopskich i 2 zagrodnicze. W 1829 r. majątek przeszedł za 57 tys. talarów na Wilhelma Ferdinanda von Marwitz, a w 1833 r. na jego brata Ludwiga (za kwotę 93700 talarów). Kolejnym właścicielem Wardynia został w 1841 r. Heinrich Dohren. W 1852 r. jego syn Karol August sprzedał majątek rotmistrzowi Ludwиковi von Klot-Trautvetter. W 1859 r. dobra wardyńskie przejęły po śmierci ojca dzieci rotmistrza (Mathilde, Magnus, Artur, Agnes i Malte). W 1885 r. posiadłość przeszła na dzieci Artura von Klot-Trautvettera (Agnes, Artura, Burgharda i Wernera). W 1896 r. majątek stał się własnością Heinricha Treichela, a w 1912 r. porucznika Ottona Steigera, który administrował tu do 1941 r. W 1927 r. gospodarstwo liczyło 756 ha; hodowano tu duże ilości owiec (ca 1500 szt.), bydła (przeszło 200 szt.) i trzody chlewnej (ca 250 szt.). Duże dochody czerpano także z uprawy buraków cukrowych, z gorzelni i gręplarni wełny. W końcu lat 30-tych XX w. Steiger zamieszkiwał już w Choszczynie, a jego majątkiem zarządzał Ernst Hancke.

Inwentaryzowany dwór jest obiektem wielofazowym, niejednorodnym stylistycznie, obecnie znajdującym się w stanie półruiny. Pierwotna siedziba rycerska - w wiekach następnych kilkakrotnie przebudowywana - wzniesiona została najprawdopodobniej na początku XVI w. (ślady tej najwcześniejszej fazy czytelne są w partii piwnic i częściowo w ścianach obwodowych). W 1598 r. dwór - być może mający pierwotnie formę warowną - uległ rozbudowie. Kolejne fazy budowlane nastąpiły w końcu XVIII i w końcu XIX w. Pierwotnie renesansowy w charakterze dwór wardyński otrzymał w dwu ostatnich fazach przebudowy formy barokowe.

Po II wojnie światowej budynek użytkowany był przez pracowników miejscowego PGR-u tak na cele mieszkalne jak i biurowe. W 1972 r. obiekt przeszedł remont kapitalny. W 1992 r. - wskutek zwarcia instalacji elektrycznej - obiekt uległ pożarowi (zniszczone zostały stropy i więźba dachowa) i od tego czasu postępuje proces dewastacji budynku.

c. d. rubr. nr 13 - kładziona jest w wężtku wendyjskim. W spoinowaniu ścian wykonanym z zaprawy wapiennej liczne wypełnienia z otoczków i tłucznia ceglanego. Zewnętrzne powierzchnie ścian wyprawione gładko zacieranym tynkiem wapienno-cementowym, malowanym w kolorze żółtopiaskowym. We wnętrzu tynki wapienne i wapienno-gliniane zachowane fragmentarycznie; noszą one ślady malowania farbami wa-

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.

c. d. wkładka nr 2

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

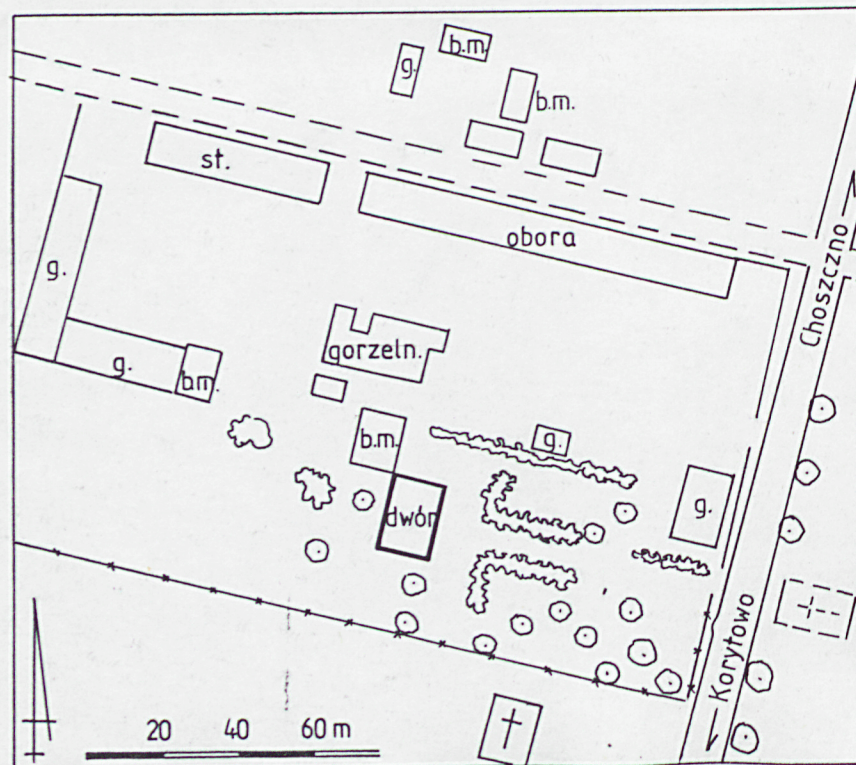
Wzór ODZ 1978 r.

stan przed
1992 r.

2.

3.

1. Miejscowość W A R D Y Ń	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) DWÓR	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub uzupełnienia) tekst, fotografie
-------------------------------	--	--

c. d. rubr. nr 13 - pienno-klejowymi.

Więźba dachowa nie istnieje (zniszczona została w całości w trakcie pożaru z 1992 r.). Wg - nienajlepiej wykonanej - inwentaryzacji z 1972 r. w budynku występowała spiętrzona więźby krokwiowo-jętkowa (jętki w dwóch poziomach; dolne wsparte obustronną ścianą stolcową, górne podporami pojedynczymi).

Pokrycie dachu do 1992 r. stanowiła ceramiczna karpiówka, ułożona "w koronkę"; kalenica i naroża dachu zabezpieczone były ceramicznymi gąsiorami.

Okna - otwory okienne w formie stojących prostokątów; stosunek szerokości do wysokości jak ca 2 : 3 (jedynie okienka szczytów dachu miały te proporcje jak ca 4 : 5). Otwory okienne ujęte były płaskimi, prostymi opaskami, wyrobionymi w tynku. Stolarka okienna nie zachowała się (jedynie w części okien pozostały profilowane ślemiona). Przed pożarem okna I kondygnacji zabezpieczone były zewnętrznymi, metalowymi, neobarokowymi kratami (wykonanymi w pocz. XX w.). Forma otworów okiennych i charakter stolarki ukształtowane zostały w trakcie ostatniej przebudowy dworu w końcu XIX lub pocz. XX w.

Drzwi - frontowy otwór drzwiowy przesklepiony jest pełnołukowym nadprożem, a płycinowe, dwuskrzydłowe drzwi (z naświetlami zdobionymi kratami z motywami kielichów kwiatowych i rozetek i latarnią wmontowaną w nadświetle) - obecnie nieistniejące - umieszczone były w obrębie niszy (pierwotnie obramionej najpewniej portalem i zwieńczonej tarczą herbową, istniejącą jeszcze w latach 50-tych XX w. Z uwagi na wyburzenie ścian działowych forma otworów drzwiowych jest obecnie nieczytelna; stolarka drzwiowa nie zachowała się. Podłóże wnętrza dworu jest obecnie zagruzowane, przykryte warstwą ziemi i w nieznacznym stopniu zakrzewione. Wg inwentaryzacji z 1972 r. w pomieszczeniach obiektu występowały drewniane podłogi deskowe (w niektórych salach zabezpieczone były one dodatkowo płytą pilśniową).

Stropy nakrywające pomieszczenia I i II kondygnacji nie zachowały się. Wg wspomnianej inwentaryzacji występowały tu drewniane stropy belkowe ze ślepymi deskowymi pułapami, wyprawione na gładko tynkiem zarzuconym na podsufitki z mat trzcinowych. Nad piwnicą ceramiczne sklepienie kolebkowe.

Schody nie zachowały się. Drewniane, zabiegowe schody, zaopatrzone w profilowane poręcze, osadzone w deskowych, ażurowych, ozdobnych balustradach znajdowały się w tylnej części hallu I kondygnacji. Zejście do piwnicy po kręconych schodach ceglanych.

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r. c.d. wkładka nr 3

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

Wzór ODZ 1978 r.

4.

5.

6.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub uzupełnienia)
W A R D Y Ń	DWÓR	tekst, fotografie

c.d. rubr. nr 13 - Rzut

Dwór wardyński założony został na planie prostokąta o wymiarach 2455 x 1540 cm, zorientowanego na osi NNE - SSW (w opisie dla uproszczenia przyjęto orientację N - S). Fasada obiektu zwrócona w kierunku wschodnim. Główne wejście do wnętrza budynku umieszczone w elewacji wschodniej, nieco na południe od osi. Wnętrze dworu skomunikowane jest wewnętrznie z wtórną XX-wieczną przybudówką, usytuowaną po stronie zachodniej.

Bryła

Do 1992 r. wardyński dwór był prostopadłościennym, dwukondygnacyjnym, częściowo podpiwniczonym budynkiem, nakrytym wysokim dachem naczółkowym. Wysokość całkowita budynku wynosiła ok. 1650 cm; stosunek wysokości ścian do wysokości dachu jak ca 2 : 1. Wskutek wspomnianego pożaru zawalił się dach obiektu oraz zniszczyły górne fragmenty ścian obwodowych. Zawalone są również stropy pomiędzy I i II kondygnacją. Piwnica, nakryta sklepieniem kolebkowym ma wysokość ca 190 cm.

Elewacje

Kompozycja architektoniczna budynku - w stanie sprzed 1992 r. - ukształtowana została w trakcie ostatniej przebudowy budynku w końcu XIX lub na początku XX w. Podziały wertykalne oparte zostały na osiowym, nierytmicznym rozmieszczeniu przepruć okiennych i drzwiowych, podkreślonych płaskimi, prostymi opaskami (elewacja wschodnia 5-osiova, elewacja zachodnia 4-osiova, elewacje szczytowe 2-osiove). O wtórności takiego rozwiązania świadczył brak zachowania linii osi w kondygnacjach I i II. W elewacji południowej, w obrębie szczytu dachu, zwracała uwagę loggia, zamknięte trzyprzęsłową, pełnołukową arkadą. W elewacji frontowej, bezpośrednio nad wejściem, umieszczona była tarcza herbowa dawnego właściciela (Steigera ?), dekorowana 3 gwiazdkami. Elewacje obiektu w trakcie remontu z 1972 roku otrzymały żółtopiaskową kolorystykę.

Wnętrze obiektu było kilkakrotnie przebudowywane (nie pokrywały się np. rzuty piwnic i I kondygnacji). Do 1992 r. w przyziemiu dworu pomieszczenia miały układ dwutraktowy, asymetryczny z czytelnymi relikami rozplanowania, charakterystycznego dla obiektów renesansowych.

Wypożyczenie obiektu nie zachowane.

Instalacje - brak

c. d. wkładka nr 4

Wkładkę założył: mgr. Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

Wzór ODZ 1978 r.

7.

8.

1. Miejscowość W A R D Y Ń	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) DWÓR	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub uzupełnienia) spis fotografii, fotografie
-------------------------------	--	--

Spis fotografii:

1. Widok ogólny dworu od strony wschodniej
2. Elewacja południowa
3. Elewacja zachodnia
4. Elewacja północna
5. Wejścia główne do budynku - widok od strony wnętrza
6. Wnętrze budynku - widok w kierunku południowym
7. Wnętrze dworu - widok w kierunku północno-wschodnim
8. Otwory okienne II kondygnacji elewacji wschodniej

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

Wzór ODZ 1978 r.